

Dificultăți în învățarea corectă a limbii române în spații multiculturale din Ungaria

Difficulties in the correct learning of the Romanian language in multicultural spaces from Hungary

*Maria Marieta Gavra,
Universitatea din Szeged, Ungaria*

Abstract

It became necessary to be aware of the more and more pronounced linguistic diversity as a result of the extension of the European Union and its policy of recognizing 23 official languages within its frame. The objectives from Barcelona which stipulate that all students should learn two foreign languages apart from the mother tongue, will lead to the disappearing of numerous language barriers which still exist.

The theories on learning foreign languages are very diversified and there isn't a generally accepted methodology. The trend is to diminish the explicit aspect based on grammar and shape and develop the implicit learning oriented towards speech and meaning.

As a lecturer at the Romanian Literature and Language Department of the Institute of Minorities within The University of Szeged, I will present specific aspects of education at both pre-academic and academic level, within a multicultural space, situated around the Romanian and Hungarian frontier.

In a few Romanian comprehensive schools situated in the east of Hungary, part of the curriculum is not studied in their mother tongue, therefore most of the school subjects are taught and learnt in the official language of the state, namely Hungarian.

Thus, the native language is not assimilated in its literary form but as a dialect. This aspect implies a complex discussion on designing the text books - vision, content, difficulty level. Moreover, we must add learning a wide spread foreign language which is usually English.

Within our university, Romanian can be studied as major or minor specialty. The methodological difficulties which I intend to present emerge due to the diversity of students. We can classify them into the following groups: Romanians from Hungary (speakers of a dialect), Hungarians from

Transilvania (speakers of inaccurate Romanian) and Hungarians from Hungary who start learning Romanian.

Key words: *Language, multilingualism, linguistic transfer, Romanian, Hungarian*

Catedra de Limba și Literatura Română din cadrul Institutului pentru Minorități al Universității din Szeged promovează limba, cultura și civilizația românească în rândul studenților străini sau de etnie română din Ungaria studiind aspecte specifice ale educației atât la nivel preuniversitar cât și academic, într-un spațiu multicultural, situat în preajma frontierei româno-ungare.

Pentru promovarea reală a bilingvismului și multilingvismului, obiectiv susținut în continuare de Uniunea Europeană, e necesară, în primul rând, voința politică a tuturor factorilor decizionali.

Știm cu toții despre propunerile lansate de UE de promovare a libertății cetățenilor săi de a putea vorbi și scrie în propria limbă, de a se putea mișca și integra în alt spațiu lingvistic. Cunoașterea mai multor limbi, implicit a mai multor identități culturale, e considerată un avantaj și nu o povară, care poate contribui la obiectivul lansat la Bruxelles și exprimat prin moto-ul „unitate în diversitate”.

Numai că sunt câțiva ani de când se pare că batem pasul pe loc. În 24 martie 2009, o rezoluție alternativă a Parlamentului European, intitulată *Multilingvismul – un avantaj pentru Europa și un angajament comun*, încuraja propunerea Comisiei de promovare a formulei „limba maternă plus încă două limbi” în educație. Dintre recomandări aș sublinia câteva: „înainte de a merge la școală, copiii trebuie, spre binele propriu, să fie capabili să vorbească limba țării în care trăiesc” sau „multilingvismul nu se limitează la aspectele economice și sociale, ci trebuie, de asemenea, să se acorde atenție creării și transmiterii valorilor culturale și științifice”; în plus, se accentuează importanța traducerilor literare și tehnice.

E subliniată și necesitatea utilizării mass-media în efortul înțelegerii altor limbi, de exemplu prin subtitrarea filmelor. Vreau să amintesc că, în perioada comunistă, în timp ce în majoritatea statelor europene, filmele erau „sincronizate” prin dublarea vocii actorilor din varianta originală cu vocea altora, din țara în care rula filmul, în România se păstra varianta acustică originală, traducerea făcându-se doar prin subtitrare. În acest fel vocea marilor actori, de oriunde ar fi fost ei, putea fi auzită fără nici o modificare. (Vreau să precizez că acest lucru nu se întâmpla datorită unei mari

înțelepciuni „avant-la-lettre” a factorilor decizionali, ci costurilor prea mari pe care le presupunea „sincronizarea” față de simpla subtitrare).

Există destule zone în UE, unde cetățenii combină vorbirea unei limbi regionale sau minoritare cu limba națională, fapt care contribuie la îmbunătățirea competențelor de învățare a limbilor străine în general. Persoanele bi- sau multilingve reprezintă un avantaj valoros sub multe aspecte, întrucât acționează, sau așa ar fi de dorit, ca un liant între diferite culturi.

Nu se întâmplă întotdeauna așa. Există uneori un revers al medaliei pe care l-aș sublinia prin două exemple preluate din comunicatele a doi europarlamentari proveniți din spații diferite:

a) Binecunoscutul portughez Vasco Graca Moura, în calitate de raportor al Parlamentului European, după ce și-a exprimat adeziunea la politica de încurajare a multilingvismului, a precizat că se constată o creștere a violenței cu care unele grupuri minoritare revendică avantaje incompatibile cu spiritual democrației. Drepturile fundamentale și libertățile persoanelor, acceptate și practicate timp îndelungat în Uniunea Europeană, sunt pe cale de a fi eliminate din cauza presiunii exercitate de naționaliștii galicieni, catalani și basci, iar Parlamentul European nu trebuie să cedeze presiunilor.

b) Al doilea exemplu este dat de deputata europeană Corina Crețu, care a susținut că România este unul dintre statele UE care asigură un grad de protecție și de susținere, peste media europeană, a minorităților de pe teritoriul său, încurajând învățământul în limbile proprii ale acestora. Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca este un exemplu de promovare a multilingvismului, cele patru linii de studiu ale acestui important centru academic – în limbile română, maghiară, germană și studii iudaice, pe toate treptele de studiu universitar – exprimând armonia interetnică și sprijinul statului român pentru afirmarea armonioasă a diversității umane și culturale din vestul țării. Din păcate, inclusiv în Parlamentul European, au fost organizate manifestări și au fost lansate inițiative care, în numele unei false discriminări, revendicau distrugerea Universității „Babeș-Bolyai” în baza separării pe criterii etnice. Dar multilingvismul nu presupune separare și ziduri, ci dimpotrivă, înseamnă porți deschise. Multilingvismul trebuie să fie un numitor comun, nu un factor de divizare a Uniunii Europene.

Sunt destul de familiare astfel de exemple într-un spațiu multi-etnic, cu o istorie comună zbuciumată. O altă instituție, situată în apropierea

graniței româno-maghiare, la Universitatea din Szeged, este catedră de limba română, unde funcționează și doi lectori trimiși de statul român.

Dincolo de considerentele socio-etnice, învățarea corectă a limbii române în această regiune întâmpină o dificultate specifică: diferența mare care există între grupa limbilor neolatine (flexionare), în care includem limba română și limbile fino-ugrice (aglutinante), familie din care face parte limba maghiară.

Regulile după care Academia Română a stabilit normele limbii literare pornesc de la o realitate lingvistică indiscutabilă, de la dezvoltarea liberă și neîngrădită a limbii latine vorbite în Dacia și în regiunile sud-dunărene de către armata, administrația și coloniștii Imperiului Roman, în urmă cu aproape două mii de ani. Așadar, limba română este continuatoarea pe aceste meleaguri a latinei antice, așa după cum portugheza, spre exemplu, este continuatoarea aceleiași latine la cealaltă extremitate a romanității.

Dacă astăzi, între română și portugheză există mari deosebiri, ele se datorează atât spațiului și timpului, cât și contextului etnocultural în care cele două limbi au evoluat pe parcursul a două mii de ani. Limba română este o limbă romanică sau neolatină, ca și portugheza, spaniola, franceza, italiana, catalana și așa mai departe. Cu alte cuvinte, ea constituie o dezvoltare a latinei în condiții specifice, care pe alte teritorii ale fostului Imperiu Roman a dat naștere provensalei, retoromanei, dalmatei sau sardei. De aceea, prin ceea ce are fundamental, esențial (structura gramaticală, fondul principal lexical sau vocabularul reprezentativ), româna se aseamănă cu celelalte nouă limbi romanice (dalmata, azi dispărută). Deosebirile față de celelalte limbi neolatine vizează (cu neînsemnate excepții) doar aspecte marginale ce țin de masa vocabularului, de unele modificări fonetice, de construcții sintactice și expresii frazeologice specifice. Cu toate acestea, înțelegerea dintre vorbitorii diverselor limbi romanice se realizează cu destulă dificultate, în funcție de limbile ce sunt puse față în față. (se realizează cu greu, dar mai ușor decât cu limbi ce aparțin altor grupe cum ar fi limbile slave sau germanice sau fino-ugrice). Un român cu un anumit grad de cultură se poate înțelege parțial cu un italian (posedând aceeași instrucție școlară), dar mult mai greu cu un francez sau un provensal.

Două sunt cauzele fundamentale ale diferențierii limbilor neolatine vorbite pe diversele teritorii ale fostului Imperiu Roman:

1). Ruperea legăturilor dintre diferitele grupuri de vorbitori ai limbii latine, dispariția, deci, a posibilității ca o inovație apărută într-un anume

grai să fie transmisă și celorlalte. Dispariția concomitentă și a centrului modelator, care, până la divizarea imperiului, l-a constituit Roma, deci vorbirea capitalei. Diversele graiuri și dialecte în formare s-au dezvoltat separat unele de celelalte, după legi proprii, netransmisibile altora și nereceptate de la celelalte.

2). Contactele și interferențele cu limbi diferite.

Aici este de menționat înainte de toate **substratul**, care a fost diferit de la un teritoriu romanic la altul: iberic în Spania, Portugalia și Catalunia, galic în Franța și Provența, grecesc, etrusc, osco-umbric și liguric în Italia, traco-dac în Dacia și în regiunile sud-dunărene învecinate.

Mai apoi **superstratul** a fost diferit: arab în Peninsula Iberică, germanic în Gallia, slav în Dacia și în Peninsula Balcanică.

Și influențele ulterioare, până în pragul epocii moderne, au fost diferite: De exemplu, limba română a împrumutat cuvinte și expresii (eventual și sufixe) din maghiară, medio- și neogreacă, turcă, germană, pe când franceza a suferit, în aceeași perioadă, influențe din partea italianei, englezei și latinei savante.

Așadar putem defini și mai bine limba română în context romanic. Ea este similară celorlalte limbi neolatine prin ceea ce a moștenit (a păstrat) din latina antică și acesta e un aspect fundamental.

Se deosebește de celelalte limbi romanice prin ceea ce a preluat din traco-dacă (substrat), prin ceea ce a dezvoltat singură și a împrumutat apoi din slavă, maghiară, turcă, greacă etc. Ca să ne facem o imagine, absolut sumară, despre ceea ce am moștenit din latină, voi menționa numai câteva aspecte:

a). Structura gramaticală (excepțiile sunt ne semnificative) este păstrată din latină. Diferențele dintre formele românești și cele latine se explică prin legile fonetice transformare care au acționat de-a lungul timpului, marcând evoluția latinei populare carpato-dunărene spre română.

De exemplu, substantivul *gula*, feminin, de declinarea I, a rămas în română tot feminin și tot de declinarea I (*gură*), dar și-a modificat parțial forma prin acțiunea a două legi fonetice: *l* între două vocale (numai în cuvintele moștenite din latină) devine obligatoriu *r*, ca în *solem*>*soare*, *salem*>*sare*, *picula*>*păcură*, iar *a* neaccentuat se transformă în *ă*, ca în *laxare*>*lăsa(re)*, *battalia*>*bătaie*, *casa*>*casă*, *laudat*>*lăuda*.

b). Vocabularul reprezentativ al limbii române este esențialmente latin. După statistica întocmită în 1954 de către academicianul Alexandru Graur, fondul principal de cuvinte al limbii române ar fi, în proporție de 58,68 %,

latin moștenit. Cuvintele de toate celelalte origini (inclusiv de origine latină literară, franceză și italiană) abia dacă trec de 40%.

În 1942, profesorul Dimitrie Macrea a demonstrat că, dintr-un total de 3604 unități lexicale folosite de Eminescu în poezia sa antumă, 48,68 % sunt moșteniri din latină sau derivate ale acestora, în timp ce procentajul cuvintelor-text, moștenite din latină se ridică la 83. Deci, numai 17 % din vocabularul poetic eminescian (numărându-se fiecare cuvânt ori de câte ori apare) este de alte origini decât cea latină. Același tip de statistică a fost făcută și pe vocabularul poeziilor antume ale lui George Coșbuc, cu următoarele rezultate: unități lexicale moștenite din latină, 50.2 %, cuvinte – text de aceeași origine: 87,78 %. Deci, vocabularul poeziei lui Coșbuc este și mai accentuat latin decât cel al lui Eminescu.

Dificultățile metodologice concrete în activitatea catedrei de română de la Universitatea din Szeged apar și din pricina diversității studenților, principalele grupe în care i-aș putea încadra fiind următoarele: studenți români din Ungaria (vorbitori ai variantei dialectale a limbii), studenți maghiari din Transilvania (care vorbesc în oarecare măsură limba română, cu inexactități), studenți maghiari din Ungaria care încep acum să învețe româna, ca pe orice altă limbă străină.

Referirile sunt mai ales la primele două categorii de studenți, fiecare având particularități specifice.

A). Studenții români originari din Ungaria.

De mici, copiii învață acasă fie graiul tradițional al zonei fie o variantă pe care aș putea să o numesc „hibridă” (sau “intermediară”), situată între limba literară și graiul local, care este o variantă a subdialectului crișan, (mai ales în sfera localității Micherechi) sau a celui bănățean (în Bătania).

Din 1990 încoace se înregistrează o tendință de creștere treptată a utilizării limbii normate, corecte, ca urmare a creșterii numărului contactelor între comunitatea românească din Ungaria și vorbitorii sau mass-media din țara-mamă, în parte și datorită conștientizării necesității de a-și păstra identitatea culturală .

În școli, nu e utilizată întotdeauna limba literară, deoarece majoritatea profesorilor sunt localnici, care au crescut în mediul lingvistic specific zonei românești din Ungaria, dominat de graiul local. De cele mai multe ori, nivelul de însușire al limbii normate depinde de strădania personală a fiecărui cadru didactic. Ori, se știe că uneori e mai dificil de corectat o limbă nu tocmai conformă cu regulile academice, însușită ca atare încă în

copilărie, decât învățarea unei limbi „ab initio”, într-un mod adecvat. Nu doresc să diminuez valoarea limbii vorbită în zonă; trebuie să recunoaștem că graiul local are o anumită poezie, un farmec specific, care exprimă plastic, bogăția trăirilor vorbitorilor săi, evidentă în tradițiile conservate destul de bine până în prezent. Dar, consider că e necesară și cunoașterea variantei literare a limbii, pentru a avea acces nemijlocit la valorile culturale românești de pretutindeni.

Subliniez că, în cele câteva școli generale din estul Ungariei și în liceul “Nicolae Bălcescu” din Gyula, unicul în care se studiază și în limba română, cea mai mare parte a curriculum-ului este predată în limba maghiară, adică într-o altă limbă decât cea maternă, astfel încât, încetul cu încetul, elevilor le este mai ușor să se exprime în limba oficială a statului, maghiara.

Nici populația românească, în general, nu mai este astăzi atât de compactă ca altădată: viața modernă, mai tumultuoasă, aduce cu ea o tendință de izolare a familiei și a individului față de comunitate. Procesul asimilării românilor, atât de puternic în perioada comunistă, chiar dacă în prezent e atenuat, continuă, mai ales prin liberul arbitru al locutorilor, care renunță treptat la utilizarea limbii române în favoarea limbii oficiale a statului în care trăiesc. Limba maghiară li se pare mai utilă și o cunosc într-o formă apropiată de cea corectă, normată, spre deosebire de română, pe care o cunosc mai bine în varianta regională.

E de precizat că abaterile de la normă sunt prezente și în vorbirea sau în scrierea unor români mai mult sau mai puțin instruiți, indiferent dacă trăiesc în România sau în afara granițelor țării. În Ungaria, datorită unor cauze complexe, unele consemnate aici, devierile de la norma literară sunt mai numeroase și mai profunde.

Mai întâi de toate, să facem distincție între limba literară și vorbirea literară românească. Limba literară este varianta “superioară”, varianta supradialectală a limbii naționale. Ea se constituie din normele general acceptate și înscrise în gramaticile, dicționarele și îndreptările ortografice și ortoepice elaborate de Academia Română. Este varianta cea mai stabilă a unei limbi și care, datorită caracterului ei supradialectal, este înțeleasă de către toți vorbitorii. Sigur, pentru a ajunge la o bună stăpânire a normelor limbii literare, este necesar un anumit nivel (relativ ridicat) de instrucție școlară și culturală.

Graiurile populare pierd teren, pe măsura îmbătrânirii și dispariției generațiilor care le mai cunosc și le mai vorbesc, în timp ce tinerii din

Ungaria, care mai vorbesc românește, au mai multe contacte cu aspectul îngrijit, normat al limbii.

Aceste aspecte nu trebuie înțelese la modul absolut.

Concretizarea în procesul de comunicare (orală sau scrisă) a limbii comportă și anumite “disfuncțiuni”, pentru că de la teorie la practica e...drum lung. Cel care utilizează limba literară nu dispune numai de acest mijloc de comunicare. El cunoaște, probabil tot atât de bine sau poate chiar mai bine, un grai local, al aceleiași limbi minoritare sau limba statului în care trăiește. Acestea constituie tot atâtea impedimente în transpunerea exactă a limbii literare (deci a sistemului de norme, a schemei abstracte din mintea utilizatorului) în vorbire. Deși vorbirea literară își propune să fie o oglindă fidelă și perfect transparentă a aspectului normat, vor exista întotdeauna diferențe, unele mai mari, altele mai puțin însemnate în procesul concret al comunicării.. O concordanță perfectă între normă și realizare nu va exista niciodată, pentru că mijlocitorul este omul real, care viețuiește în anumite condiții concrete, familiale, economice, socio-culturale, politice, etc.

Pentru ca vorbirea românilor din Ungaria să se perpetueze, și încă într-o formă literară, sunt necesare eforturi mai bine direcționate din partea tuturor factorilor care pot îmbunătăți utilizarea limbii, începând cu catedra noastră de română (unde, din păcate, vin tot mai puțini studenți), continuând cu Autogovernarea și Uniunea Culturală Românilor din Ungaria, cu asociațiile lor componente (din Gyula, Szeged, Micherechi, Budapesta etc.) și cu alte instituții românești (școli, grădinițe, biserică, ziare și reviste, editură, radio, televiziune). Mai ales că numărul vorbitorilor limbii române din Ungaria s-a restrâns vizibil în ultimele decenii și continuă să se restrângă sub ochii noștri (fenomenul pare să caracterizeze toate minoritățile reduse numericește).

Constatăm o deteriorare a limbii române în comunicarea cotidiană a vorbitorului obișnuit, mai ales prin schimbarea de cod, dar, în publicațiile comunității, la radio și televiziune, depistăm o reală ameliorare a aceleiași vorbiri. Există un progres vizibil în mass-media care dovedește, pe de o parte, aspirația comunității românilor din Ungaria de a-și prezerva identitatea națională, iar pe de alta, se vede eficiența eforturilor de cultivare a limbii, atunci când aceste eforturi sunt susținute constant. Două ar fi direcțiile fundamentale înspre care ar fi bine să-și îndrepte atenția factorii decizionali din școlile, asociațiile și instituțiile culturale românești de toate profilurile.

1). Îmbunătățirea statutului limbii române în învățământul de toate gradele: gradiniță, școală primară, gimnaziu, liceu, facultate. Măcar în comunitățile compacte, limba română să nu mai fie un simplu obiect de învățământ ca o altă limbă străină, cum se întâmplă uneori. Este un nonsens ca limba română să fie predată ca o limbă străină preșcolarilor și elevilor de naționalitate română.

În prezent, utilizarea în Ungaria a manualelor din România este ineficientă, pentru că elevii nu le înțeleg, nu au un vocabular suficient de dezvoltat pentru a le fi accesibile și nici nu stăpânesc forma corectă, normată a limbii. Dacă lucrurile vor continua astfel, e posibil ca în două, trei decenii, numărul amatorilor de română ca limbă străină să tindă către zero. Pentru că româna nu este engleză, franceză sau germană, nu este o limbă de largă circulație internațională. Și dacă învățarea limbii române va deveni o chestiune de opțiune utilitaristă, soarta ei e de pe acum decisă.

2). E necesară schimbarea atitudinii unei părți a comunității românești din Ungaria privind raporturile dintre vorbirea românilor de acolo și limba română normată (respectiv, limba literară). Vorbirea românească (literară) din Ungaria nu este decât un crâmpei din vorbirea literară a tuturor românilor. Ea nu poate fi concepută ca o entitate aparte, separată de limba română comună. Ca atare, nu poate fi pusă problema dacă inovațiile consemnate în lucrările normative ale Academiei Române trebuie sau nu să fie acceptate și la Szeged sau la Gyula. Chiar dacă în aceste locuri mai apar lamentații pe seama prea multelor neologisme din limba română trebuie spus că ea nu posedă nici prea multe și nici prea puține, ci exact atâtea de câte are nevoie spre a exprima nivelul de gândire, de cultură și de civilizație la care a ajuns poporul român. Păstrarea limbii și, odata cu ea, a identității etnice, nu se poate realiza decât pe calea însușirii profunde a limbii și a culturii naționale, a valorilor sale, unele dintre acestea create chiar de comunitățile românești din afara granițelor statale. Nu e vorba, cum cred unii, poate și din comoditate, doar de necesitatea păstrării graiului și a tradițiilor locale (deși și acest lucru este important), ci de nevoia imperioasă de a conserva limba și cultura întregii națiuni căreia îi aparține o minoritate. Acestea sunt viabile pe termen lung.

Românii din Ungaria care dețin responsabilitatea instituțională a acestei misiuni ar fi bine să se grăbească să corecteze la timp eventualele erori ce se pot comite în complexul proces de conservare și de perpetuare a identității naționale. În acest sens, pot da un mic ajutor lectorii trimiși din țara-mamă, care predau la Catedra de Limbă și Literatură Română a Universității din Szeged sau din Budapesta (inclusiv prin activitatea lor de

colaboratori în presa scrisă sau la emisiunile în limba română de la radio și tv) și preoții aduși pentru a sluji în bisericile din localitățile cu enoriași de etnie română.

Măsurile sunt necesare, chiar dacă vin cu oarecare întârziere, după ce procesul de asimilare a minorităților în populația majoritară este deja foarte avansat. În acest sens menționez că, dacă până în prezent, la catedra din Szeged a venit un număr mic, dar constant de studenți din comunitatea românească, măsuri recente impun candidaților să fie absolvenți ai bacalaureatului superior (în Ungaria sunt două nivele), examen care are o programă mai încărcată decât cea de bacalaureat din România. Dificultatea examenului descurajează elevii români care termină liceul din Gyula, în timp ce alți elevi, din familii de români, care trăiesc la Szeged sau Budapesta, nu pot să dea bacalaureat din română dacă nu au terminat liceul din Gyula. Cu siguranță părinților nu le convine să-și trimită copilul din Budapesta ca să frecventeze liceul din Gyula, ca să poată da examenul care i-ar permite apoi să studieze limba română la catedra universității din Szeged. În acest fel numărul candidaților scade drastic.

B). Studenți care provin din familii maghiare din Transilvania.

Unii dintre acești tineri s-au stabilit în Ungaria, împreună cu familiile lor, după 1990, alții locuiesc în România, dar, din diferite motive și pentru că orașul Szeged este situat în apropierea frontierei, au decis să urmeze cursurile universității din acest oras.

Cei mai multi si-au realizat instrucția preuniversitară în România, de regulă în școli cu predare în limba maghiara. Din acest punct de vedere, pot afirma că, deși pot folosi limba română, sunt departe de a o utiliza în mod corect. Acest aspect este și o consecință a marilor diferențe dintre cele două idiomuri, maghiara fiind o limbă aglutinantă iar româna, o limbă flexionară (ca majoritatea limbilor europene).

În cazurile amintite, maghiara este prima limbă în ordinea cronologică a însușirii ei de către utilizatorii pe care i-am menționat, influențând serios comunicarea în limba română. Pe lângă aceste influențe operează și transferul, încât competențe de vorbire specifice maghiarei se transferă, în situații de comunicare, limbii române.

Pe de altă parte, în producerea interferențelor intervine și cunoașterea altor limbi, a unei a treia sau a patra limbi. Voi enunța doar câteva dintre tendințele tipice prezente la mai mulți vorbitori bilingvi cu cunoștințe solide de limbă maghiară și mai slabe de română, adică situația cea mai frecventă printre studenții noștri. Câteva exemple de ordin morfo-

sintactic, de pronunție, de topică, de schimbări ale codului lingvistic vor fi ilustrative pentru folosirea limbii române de către vorbitori maghiari:

1). Problema confuziei de genuri apare aproape la toți subiecții vizați, în limba maghiară neexistând categoria genului. Așadar, în comunicarea pe care o realizează în limba română, de regulă nu fac acordul în gen sau în gen și număr, uneori nici acordul dintre subiect și predicat sau dintre atributul adjectival și regentul substantival: *o tramvai, un poruncă, i-a trecut rănille, prietenii a mers, aceste oameni răspunde, această sentimente, școala acesta, multă success, ș.a.m.d.*

2). Folosirea pronumelor personale de persoana a III-a, singular și plural (limba maghiară nu are forme distincte pentru gen la pronumele personal de persoana a III-a) și omiterea dublării complementului direct: *au lăsat pe ei* – pentru feminin (le-au lăsat pe ele), *au convins pe el* (l-au convins pe el), *a dat lor* (le-a dat lor), *a bătut pe ele* – pentru masculin (i-a bătut pe ei)

3). Utilizarea defectuoasă a diatezei verbale, ca urmare a neconcordanței dintre cele două limbi: unele verbe sunt active în maghiară și reflexive în română, altele sunt reflexive în maghiară și active în română:

- *el îndrăgostește de vecina lui* (în loc de se îndrăgostește) - verbul e folosit la forma activă, ca în maghiară: *beleszeret*;
- *un băiat care numește...*(pentru se numește)- verbul a se numi, folosit aici la forma activă, ca în maghiară: *hivnak*
- *am gândit să merg în oraș* (în loc de m-am gândit), corespondentul în maghiară fiind activ: *gondoltam*
- *luptătorul se învinge dușmanii* (în loc de învinge) - reflexiv în locul formei active

4). Prepozițiile constituie, de regulă, o dificultate la vorbitorii străini, în general, sau bilingvi: *a fost la România* (a fost în România), *a participat în multe aventuri* (a participat la multe aventuri), *scrie pentru iubita lui* (îi scrie iubitei lui), *la anul trecut a fost...* (anul trecut a fost...), etc.

5). Aspecte lexicale în care un cuvânt este substituit cu un paronim: *scriem numele și prenumele* (scriem numele și prenumele); *cartea este bibliografică* (cartea este biografică).

6). Probleme de pronunție: influența fonetismelor maghiare, hipercorectitudine, accent (în maghiară accentul este fix, întotdeauna pe prima silabă, în timp ce în română accentul este mobil, ceea ce explică oscilațiile privind accentuarea cuvintelor în limba română de către vorbitorii maghiari: *áutobus* (pentru autobuz), *învățăm* (învățăm), *întrăm* (intrăm), *áccent* (accént), etc.

7). Topica: în maghiară, atributul adjectival stă întotdeauna înaintea substantivului; uneori poate ocupa acest loc și în română (prin inversiune), dar nu atunci când indică originea: nu e posibilă distribuția *maghiara cultură*, ci *cultura maghiară* sau *româna cultură*, ci *cultura română*)

8). Un fenomen specific bilingvismului este schimbarea de cod lingvistic. Ea presupune introducerea unor cuvinte/propoziții/fraze dintr-o limbă, în comunicarea realizată în altă limbă. De exemplu, în utilizarea limbii române de către maghiari, pot apărea cuvinte/propoziții din limba maghiară. Schimbarea de cod lingvistic se produce mai ales la vorbitorii cu cunoștințe medii sau slabe de limbă română și mai puțin la cei cu o competență bună sau foarte bună în utilizarea acestei limbi.

- în timpul relatării pot apărea, ca expresie a spontaneității, particule specifice maghiarei ca: *na, és* (echivalent cu *și*), *hát (păi), vagy (sau)* .
- la nivel lexical: Au făcut multe *csapda*. (Au făcut multe capcane); A fost *érdekes* (A fost interesant).
- la nivel frastic: Face o *csapat* pentru că așa *jobb lesz* (Face o echipă pentru că așa va fi mai bine).

După cum se constată din exemplele amintite până acum, tendințele principale în utilizarea limbii române de către maghiari sunt: insuficienta stăpânire a categoriei genului, dezacordul subiect-predicat, dezacordul substantiv-adjectiv, confuzia dintre diatezele activă și reflexivă, folosirea greșită sau superfluă a prepozițiilor, schimbarea codului lingvistic.

Pe cale de consecință, metodologia , exercițiile, întrg procesul instructiv trebuie să țină seama tocmai de aceste carențe, care trebuie să fie corectate concret, punctual, asupra acestora insistându-se pentru o cât mai corectă și eficientă însușire a limbii române.

La catedra de limba română a universității din Seghedin a fost concepută o strategie eficientă, cu multe exerciții care se pliază pe realitatea lingvistică concretă, printr-o sinteză între elementele tradiționale viabile și elementele moderne, o îmbinare între metodele consacrate, general-valabile pentru învățarea unei limbi străine oarecare și cele specifice, dintre care am amintit câteva mai sus. Studenții agreează seturile de exerciții “mutuale” pe care le aplică unii altora (românii și maghiarii) sub coordonarea profesorului. În acest mod conștientizează mai rapid greșelile proprii și reușesc să le corecteze din mers prin interacțiunea cu celălalt grup.

Dincolo de strategiile concrete de învățare a unei limbi, trebuie urmărit scopul concret, oferta de pe piața muncii, oportunitățile pentru cei care vorbesc două-trei limbi, mai ales în zone din apropierea unor frontiere

statale. În sens mai larg, unitatea Comunității Europene depinde, printre altele și de dezvoltarea sentimentului de solidaritate și de apartenență la Europa a cetățenilor săi. Pentru aceasta, cetățenii U.E. trebuie să-și cunoască reciproc culturile, stilurile de viață, ideile. Multilingvismul reprezintă un instrument de coeziune socială și de dialog între diferite culturi. Învățarea unei limbi străine, mai ales o limbă vorbită de persoane cu care interacționăm în mod curent, devenim receptivi la o altă cultură, poate chiar la o viziune diferită asupra lumii. În acest fel, limba învățată devine o punte și un factor de coeziune între cetățenii Europei.

Bibliografie

1. Website: <http://eurlex.europa.eu> – COMUNICAREA COMISIEI CĂTRE PARLAMENTUL EUROPEAN, CONSILIU, COMITETUL ECONOMIC ȘI SOCIALEUROPEAN ȘI COMITETUL REGIUNILOR, *Multilingvismul: un avantaj pentru Europa și un angajament comun*
2. Murvai, Olga, *Statutul limbilor mici în Uniunea Europeană – sau va avea Europa Unită o limbă unitară? În O evaluare a politicilor de producere a bilingvismului. Studii melaborate pe baza prezentărilor din cadrul conferinței de la Miercurea-Ciuc, 12-13 iunie 2008, Cluj-Napoca, 2008, Ed. Limes – Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale.*
3. Website: www.euroactiv.ro - COMUNICAREA COMISIEI CĂTRE PARLAMENTUL EUROPEAN, CONSILIU, COMITETUL ECONOMIC ȘI SOCIALEUROPEAN ȘI COMITETUL REGIUNILOR, *Multilingvismul: un avantaj pentru Europa și un angajament comun.*
4. Sala, Marius, *De la latină la română*, București, 1999, Ed Univers Enciclopedic.
5. Iancu, Victor, *Cum vorbesc românii din Ungaria*, COMP-Press, 1994.
6. Macrea, Dimitrie, *Probleme ale structurii și evoluției limbii române*, București, 1982, Ed, Științifică și Enciclopedică.
7. Borbély, Ana, *Bilingvismul, în SIMPOZION. Comunicările celui de-al IX-lea simpozion al cercetătorilor români din Ungaria*, Giula, 2000.
8. Moldovan, Victoria, *Pentru promovarea limbii române, în SIMPOZION. Comunicările celui de-al IX-lea simpozion al cercetătorilor români din Ungaria*, Giula, 2000.
9. Grunert, Marc, *Les lycées victimes du tout-démocratique*, rev. *Le Québécois Libres*, no.94, 2001.
10. Petrusán, György, *Nemzetiségek kultúrája a közoktatásban*, ÚPSZ, január 2004.

11. Ferreol, G., Jucquois, G. (coord.), *Dicționarul alterității și al relațiilor interculturale*, Iași, 2005, Ed. Polirom, seria Sociologie. Antropologie.
12. Vasas, Emilia, *Observații cu privire la întrebuințarea limbii române de către vorbitori maghiari*, în *Conviețuirea. Revista românilor din Seghedin*, nr. 1-4, 2006.